

**Державний вищий навчальний заклад
«Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»
Навчально-науковий юридичний інститут**

Данилюк Л. Р.

**Право навколишнього середовища
Європейського Союзу:**

**методичні вказівки і завдання
для самостійної роботи
студентів денної форми навчання
спеціальності 081 Право**

м. Івано-Франківськ – 2018

*Рекомендовано до друку вченою радою
Навчально-наукового юридичного інституту
Державного вищого навчального закладу
«Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»
(протокол № 8 від 24 травня 2018 р.)*

Рецензенти:

О. Р. Ковалишин, кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри судочинства Державного вищого навчального закладу «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»;

Н. О. Багай, кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри трудового, екологічного та аграрного права Державного вищого навчального закладу «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника».

Данилюк Л. Р. Право навколишнього середовища Європейського Союзу: методичні вказівки і завдання для самостійної роботи студентів денної форми навчання спеціальності 081 Право. Івано-Франківськ, 2018. 11 с.

Методичні вказівки і завдання для самостійної роботи студентів денної форми навчання спеціальності 081 Право з навчальної дисципліни «Право навколишнього середовища Європейського Союзу» розроблені на основі навчального плану Навчально-наукового юридичного інституту ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника». Метою даного видання є сприяння організації самостійної роботи студентів при вивченні відповідного курсу. До посібника включено програму навчальної дисципліни, методичні поради і завдання для самостійної роботи, питання для самоконтролю, а також список літератури і нормативно-правових актів, рекомендованих для вивчення курсу.

Методична розробка призначена для студентів, аспірантів, викладачів.

ЗМІСТ

Вступ.....	4
I. Програма навчальної дисципліни.....	6
1. Загальна частина.....	6
2. Особлива частина.....	6
II. Методичні поради і завдання для самостійної роботи.....	8
III. Питання для самоконтролю.....	9
IV. Список літератури і нормативно-правових актів, рекомендованих для вивчення курсу.....	10

ВСТУП

Право навколишнього середовища Європейського Союзу – порівняно нова галузь європейського права, яка динамічно розвивається усі останні роки під впливом міжнародно-правових процесів, особливо глобального масштабу. З іншого боку такий її розвиток має безпосередній вплив на сучасне міжнародне право навколишнього середовища та національне право усіх європейських держав, включаючи Україну.

Європейське право виникло внаслідок активного розвитку інтеграційних процесів на європейському континенті, які привели до створення Європейського союзу – потужного об'єднання держав-членів, що не має аналогів у світі. Європейське право має особливі джерела права, процес нормотворчості та правозастосування, інституційний механізм і механізм за дотриманням норм.

Незважаючи на наявність рис як національного права, так і міжнародного, європейське право є особливою самостійною системою права.

Під правом навколишнього середовища Європейського Союзу слід розуміти сукупність норм і принципів європейського права, що регулюють відносини між його суб'єктами з питань, які стосуються навколишнього середовища.

Джерела права навколишнього середовища Європейського Союзу включають норми первинного права, норми вторинного права, прецедентне право, міжнародні договори чи так зване третинне або додаткове право. Усі джерела європейського права пов'язані ієрархічною системою, в якій вищою юридичною силою наділені джерела первинного права. На основі первинного права органи Європейського Союзу приймають норми вторинного права. Відносно самостійними групами є норми прецедентного права та міжнародні договори.

Основними принципами права навколишнього середовища Європейського Союзу є такі як: попередження, перестороги, відшкодування шкоди, завданої навколишньому середовищу, «забруднювач платить».

Метою викладання навчальної дисципліни «Право навколишнього середовища Європейського Союзу» є: продемонструвати та довести студентам зростаючу роль права навколишнього середовища ЄС на сучасному етапі розвитку країни; акцентувати їхню увагу на важливості правових інститутів цієї галузі права; ознайомити їх з найбільш проблемними теоретичними та практичними питаннями, що виникають в процесі охорони навколишнього середовища ЄС і збереження його окремих компонентів; представити їм норми права, які регулюють відносини, пов'язані з охороною навколишнього середовища ЄС і збереженням його окремих компонентів; показати значення вказаних норм та їх цінність для людства на шляху до сталого розвитку.

Курс «Право навколишнього середовища Європейського Союзу» включає вивчення історії формування права навколишнього середовища Європейського Союзу та його місце у системі європейського права, предмету і структури, джерел, принципів права навколишнього середовища Європейського Союзу,

ролі інституційного механізму Європейського Союзу у розвитку та застосуванні права навколишнього середовища Європейського Союзу. В межах особливої частини курсу аналізуватимуться режими збереження та охорони біологічного різноманіття у праві навколишнього середовища Європейського Союзу, правове регулювання у галузі попередження зміни клімату, правове регулювання поводження з відходами у рамках Європейського Союзу, правові аспекти співпраці України і Європейського Союзу у сфері охорони навколишнього середовища.

Вивчення даної навчальної дисципліни здійснюється як у формі лекцій, так і у формі семінарських занять та самостійної роботи студентів.

Самостійна робота проявляється в підготовці наукових рефератів. При підготовці реферату студенти повинні проаналізувати найновішу наукову літературу та нормативно-правові акти з обраної теми. Реферат має містити план, вступ, виклад основного матеріалу, висновки, список використаних джерел. Усі цитати в рефераті потрібно подавати з відповідними посиланнями у квадратних дужках. Список використаних джерел повинен укладатися з дотриманням встановлених бібліографічних вимог. В рефераті має розкриватися обрана тема. В ньому потрібно навести основні наукові підходи до визначення окресленої проблеми і висновки щодо шляхів її вирішення.

В результаті вивчення навчальної дисципліни «Право навколишнього середовища Європейського Союзу» студенти повинні:

знати: історію формування права навколишнього середовища Європейського Союзу та його місце у системі європейського права; предмет і структуру права навколишнього середовища Європейського Союзу; джерела права навколишнього середовища Європейського Союзу; принципи права навколишнього середовища Європейського Союзу; роль інституційного механізму Європейського Союзу у розвитку та застосуванні права навколишнього середовища Європейського Союзу; засади щодо збереження та охорони біологічного різноманіття у праві навколишнього середовища Європейського Союзу; підходи до правого регулювання у галузі попередження зміни клімату в рамках Європейського Союзу; позиції щодо правового регулювання поводження з відходами у рамках Європейського Союзу; правові аспекти співпраці України і Європейського Союзу у сфері охорони навколишнього середовища.

вміти: орієнтуватися у системі нормативно-правових актів у сфері охорони навколишнього середовища ЄС і збереження його окремих компонентів; правильно тлумачити і застосовувати норми, вміщені у відповідних нормативно-правових актах; ефективно використовувати відповідні норми у змодельованих ситуаціях; аналізувати підходи до регулювання відносини у сфері охорони навколишнього середовища ЄС і збереження його окремих компонентів; узагальнювати законодавчі акти та вивчений матеріал; досліджувати міжнародну та вітчизняну практику охорони навколишнього середовища і збереження його окремих компонентів.

I. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

1. Загальна частина

Тема 1. Формування права навколишнього середовища Європейського Союзу та його місце у системі європейського права

Поняття та місце європейського права навколишнього середовища в системі європейського права. Розвиток європейського права навколишнього середовища.

Тема 2. Предмет і структура права навколишнього середовища Європейського Союзу

Компетенція Європейського Союзу у галузі охорони навколишнього середовища. Предметні сфери регулювання європейського права навколишнього середовища.

Тема 3. Джерела права навколишнього середовища Європейського Союзу

Установчі договори як джерело європейського права навколишнього середовища. Норми вторинного права ЄС у сфері охорони навколишнього середовища. Рішення суду ЄС як джерело європейського права навколишнього середовища. Міжнародні договори ЄС у сфері охорони навколишнього середовища.

Тема 4. Принципи права навколишнього середовища Європейського Союзу

Загальні принципи права ЄС і навколишнє середовище. Принципи європейського права навколишнього середовища.

Тема 5. Роль інституційного механізму Європейського Союзу у розвитку та застосуванні права навколишнього середовища Європейського Союзу

Функції органів ЄС у сфері охорони навколишнього середовища. Спеціальні органи ЄС у сфері охорони навколишнього середовища.

2. Особлива частина

Тема 6. Збереження та охорона біологічного різноманіття у праві навколишнього середовища Європейського Союзу

Концепція біологічного різноманіття у міжнародному та європейському праві. Збереження й охорона флори та фауни і природних середовищ існування у законодавстві ЄС. Правове регулювання торгівлі видами дикої флори та фауни у рамках ЄС. Охорона біологічного різноманіття від негативного впливу генетично модифікованих організмів (ГМО).

Тема 7. Правове регулювання у галузі попередження зміни клімату

в рамках Європейського Союзу

Стратегія Європейського Союзу зі зміни клімату. Законодавство ЄС у сфері зменшення викидів парникових газів. Правове регулювання торгівлі квотами у європейському праві. Альтернативні види енергії як засіб попередження зміни клімату.

Тема 8. Правове регулювання поводження з відходами у рамках Європейського Союзу

Загальна характеристика законодавства ЄС у сфері поводження з відходами. Основні положення правового регулювання поводження з відходами. Правове регулювання операцій поводження з відходами. Правове регулювання поводження з окремими видами відходів.

Тема 9. Правові аспекти співпраці України і Європейського Союзу у сфері охорони навколишнього середовища

Співпраця України і ЄС в сфері охорони навколишнього середовища. Адаптація екологічного законодавства України до стандартів Європейського Союзу.

II. МЕТОДИЧНІ ПОРАДИ І ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Темати для підготовки наукових рефератів

1. Еволюція правових основ екологічної політики ЄС.
2. Становлення та розвиток політики ЄС у сфері охорони навколишнього середовища та екологічних стандартів виробництва.
3. Принципи та правові важелі екологічної політики ЄС.
4. Досвід реалізації екологічної політики ЄС країнами Центральної і Східної Європи.
5. Система органів управління охороною навколишнього середовища у ЄС.
6. Суб'єкти екологічного врядування ЄС: наднаціональний рівень.
7. Формування системи економічних інструментів екологічної політики: досвід Польщі.
8. Формування та реалізація спільної екологічної політики Європейського Союзу в умовах сучасних інтеграційних процесів.
9. Екологічна політика ЄС в контексті посилення інтеграційних процесів в Україні.
10. Адаптація екологічного законодавства України до права навколишнього середовища та стандартів Європейського Союзу.
11. Адаптація екологічного законодавства України в контексті вимог Угоди про асоціацію між Україною та ЄС.
12. Співпраця України та Європейського Союзу в галузі охорони довкілля.
13. Екологічні права людини в Україні і Європейському Союзі: порівняльний аналіз.
14. Права людини та довкілля в практиці Європейського Суду з прав людини.

При підготовці реферату студенти повинні проаналізувати найновішу наукову літературу та нормативно-правові акти з обраної теми. Реферат має містити план, вступ, виклад основного матеріалу, висновки, список використаних джерел. Усі цитати в рефераті потрібно подавати з відповідними посиланнями у квадратних дужках. Список використаних джерел повинен укладатися з дотриманням встановлених бібліографічних вимог.

В рефераті має розкриватися обрана тема. В ньому потрібно навести основні наукові підходи до визначення окресленої проблеми і висновки щодо шляхів її вирішення.

III. ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Співвідношення понять «навколишнє середовище», «право навколишнього середовища», «екологічне право».
2. Вплив міжнародного права навколишнього середовища на європейське право навколишнього середовища.
3. Чим обумовлюється необхідність регулювання еколого-правових питань на рівні Європейського Співтовариства.
4. Співвідношення європейського та національного права навколишнього середовища.
5. Поняття «дуалізм компетенції» в контексті європейського права навколишнього середовища.
6. Головні екологічні проблеми на території Європейського Союзу.
7. Предметні сфери регулювання європейського права навколишнього середовища.
8. Принципи як джерела європейського права навколишнього середовища.
9. Розмежування директив від регламентів Європейського Співтовариства.
10. Правова природа рекомендацій та висновків Європейського Співтовариства.
11. Принцип пропорційності та принцип субсидіарності в європейському праві навколишнього середовища.
12. Головні інструменти застосування принципу «забруднювач платить».
13. Приклади застосування «принципу перестороги».
14. Законодавча процедура прийняття рішень з питань охорони навколишнього середовища.
15. Поняття преюдиційної процедури та її роль в охороні довкілля.
16. Значення створення мережі «Натура 2000» для збереження біологічного різноманіття.
17. Поняття «середовище існування».
18. Співвідношення понять «природне середовище існування», «середовище існування видів», «особлива охоронювана територія», «особлива заповідна територія».
19. Значення регулювання торгівлі видами флори і фауни для збереження біологічного різноманіття.
20. Головні завдання Європейської програми зі зміни клімату.
21. Основні напрямки Європейської стратегії зі зміни клімату.
22. Поняття та суть «торгівлі квотами».
23. Альтернативні види енергії у боротьбі зі зміною клімату.
24. Суть управління відходами.
25. Співвідношення Рамкової директиви про відходи з іншими актами ЄС про відходи.
26. Відмінності у регулюванні переміщення відходів у межах та за межі Співтовариства.
27. Основні напрямки співпраці між Україною та Європейським Союзом у сфері охорони довкілля.

IV. СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ І НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТІВ, РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЛЯ ВИВЧЕННЯ КУРСУ

Базова

1. Екологічне право України : [підруч. для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл.] / за ред. А. П. Гетьмана та М. В. Шульги. – Х. : Право, 2009. – 328 с.
2. Екологічне право України : навч. посіб. / Н.Р.Кобецька. – 2-ге вид., перероб. і допов. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 352 с.
3. Комарницький В. М., Шевченко В. І., Єлькін С. В. Екологічне право: Навчальний посібник. – 3-є вид. Центр навчальної літератури, К.: 2006. – 224 с.
4. Екологічне право України. Академічний курс: Підручник / За заг. ред. Ю. С. Шемшученка. – К.: ТОВ «Видавництво «Юридична думка», 2005. – 848 с.
5. Європейське право навколишнього природного середовища : навчальний посібник / За ред. М. М. Микієвича, Н. І. Андрусевич, Т. О. Будякової – Львів, 2004. – 256 с.
6. Актуальні проблеми міжнародного права навколишнього середовища. Підручник / Під заг. ред. проф. С.М. Кравченко – Львів: Вид. центр ЛНУ, 2002. – 336 с.

Допоміжна

1. Договір про заснування Європейського Співтовариства.
2. Рішення № 1600/2002/ЄС Європейського Парламенту і Ради від 22 липня 2002 року щодо Шостої програми дій Співтовариства у сфері навколишнього середовища.
3. Директива Ради 85/337/ЄЕС від 27 червня 1985 р. (зі змінами, внесеними Директивою 97/11/ЄС від 3 березня 1997 р.) щодо оцінки впливу деяких державних і приватних проектів на навколишнє середовище.
4. Директива 2001/42/ЄС Європейського Парламенту і Ради від 27 червня 2001 року стосовно оцінки впливу деяких планів і програм на навколишнє середовище.
5. Директива 2003/4/ЄС Європейського Парламенту і Ради від 28 січня 2003 року про доступ громадськості до екологічної інформації, яка замінює Директиву Ради 90/313/ЄЕС.
6. Директива Ради 96/61/ЄС щодо всеохоплюючого запобігання і контролю забруднень від 24 вересня 1996 року.
7. Директива 2001/81/ЄС Європейського Парламенту і Ради від 23 жовтня 2001 року щодо національних граничних величин викидів деяких забруднювачів атмосфери.
8. Директива Ради 93/76/ЄЕС спрямована на обмеження викидів вуглекислого газу шляхом підвищення ефективності використання енергії (SAVE) від 13 вересня 1993 року.
9. Директива Ради 1999/31/ЄС від 26 квітня 1999 року про захоронення відходів.

10. Директива Ради 92/3/Євратом про нагляд та контроль за перевезеннями радіоактивних відходів між державами-членами до Співтовариства та із нього від 3 лютого 1992 року.

11. Директива Ради 92/43/ЄЕС від 21 травня 1992 року про збереження природних середовищ існування і дикої фауни та флори.

12. Регламент Європейського Парламенту та Ради (ЄС) № 1946/2003 від 15 липня 2003 року про транскордонне перевезення генетично модифікованих організмів.

13. Угода про партнерство та співробітництво між Україною та ЄС 16 червня 1994 року.

14. Спільна стратегія Європейського Союзу щодо України.

15. Стратегія інтеграції України до Європейського Союзу.

Підручники, додаткова література

1. Довідник чинних міжнародних договорів України у сфері охорони довкілля / Кол.авт.: Андрусевич А., Андрусевич Н., Козак З. – Львів. – 2009. – 203 с.

2. Збірник нормативно-правових актів Європейського Союзу у сфері охорони наколишнього середовища. – Львів, 2004. – 192 с.

3. Данилюк Л. Р. Право навколишнього середовища Європейського Союзу: хрестоматія до дисципліни. Івано-Франківськ: НБ ПНУ, 2017. 10 с.
URL: <http://lib.pu.if.ua/elibrary-res.php?a=%D1%85%D1%80%D0%B5%D1%81%D1%82%D0%BE%D0%BC%D0%B0%D1%82%D1%96%D1%8F&nom=2>.

Інформаційні ресурси

1. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського – <http://www.nbuv.gov.ua/>

2. Івано-Франківська обласна універсальна наукова бібліотека імені Івана Франка – <http://lib.if.ua/>

3. Наукова бібліотека ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» – <http://lib.pu.if.ua>

4. Сайт Міністерства екології та природних ресурсів України – <http://www.menr.gov.ua>